

Хвилі над морем

В. ВЛАДКО

Малюнки худ. Л. Сидорова

— Ні, в газеті писали, що о третій. А зараз — пів на третю.

— От зайти б подивитися!..

Кожен зранку читав у газеті: „Сьогодні о третій годині дня будуть проведені перші спроби керування мотором на віддалі з допомогою нового генератора ультракоротких хвиль. Незалежно від погоди, моторний човен „Радіо — СРСР“ вийде в море без пасажирів і механіків. Ним керуватимуть з берега, з лабораторії, надсилаючи до нього випромінювання нового генератора. Зробивши кілька маніпуляцій, човен „Радіо — СРСР“ під впливом того ж випромінювання повернеться назад“.

Свіжий вітер розбивав гребінці хвиль, люди дивились на неспокійне море і дивувалися:

— Невже таки сам човен?.. Без людей?..

А в лабораторії керування все було готове. Генератор ультракоротких хвиль стояв перед широким вікном, крізь яке видніло море. Металічний екран генератора був скерований у ту сторону, де в дерев'яній будівлі чекав човен. Тут таки біля вікна був розміщений невисокий пульт з ручками і кнопками.

Керівник лабораторії Петро Власов невдоволено кашлянув. Узяв із шафи нову лампу й поставив замість тієї, що стояла в генераторі.

— Що таке? — запитав Рома.

— Нічого, — процидив крізь зуби Петро. — Мені щось не подобаються ці лампи... Надто нагріваються... Коли б не вийшло якоїсь неприємності з анодами...

— А що?

— Та боюся, щоб не розтопилися. Тоді не буде часу міняти їх.

— Перевірмо ще раз.

— Хтось стукає...

— Увійдіть, — крикнув Рома, бачачи, як повертається ручка дверей. — От іще когось лиха година несе... Це ви, Ганно?..

Так, це була Ганна, Петрова сестра. Вона тихенько ввійшла сіла в куточку:

— Я вам не заважатиму? Я посиджу, подивлюся.

— Гаразд, сідай, — махнув рукою Петро і, продовжуючи розмову, звернувся до Роми:

— Так от, вітер який... І час починати.

— А може посадити в човен людину? — несміливо запитав Рома. — Так, для контролю... на всякий випадок...

— Ні, про це й мови не може бути, — рішуче заперечив Петро. — Це значило б ризикувати життям людини...

Ганна мовчки прислухалася.

— Але я боюся за човен, за прилади, — говорив Рома. — Адже це великі гроші. Може, відкласти спробу.

— Не можна. Сповіднено всіх.

— Дай, я лишуся в човні. Керування мотором я добре знаю.

— Не можна.

— Але ж ти ризикуєш наслідками роботи трьох років...

Ганна чула ще, як умовляв Рома Петра: або відкласти спробу, або ж дозволити йому, Ромі, бути в човні. Але Петро не погоджувався. І саме тоді Ганна щось вирішила. Вона не обмірковувала, не вираховувала нічого.

... Юрба людей гомоніла коло моря. Неспокійні хвилі набігали на берег. Люди поглядали на невелику будівлю на березі, яка, мов коридор, виходила просто до води. Так влаштовано доки, де будують кораблі. Але це, звісно, не був док. Люди поглядали на будівлю, сперечалися:

— Ось просто звідси й випливе...

— Ні, його виведуть...

— А коли ж? Здається, вже час...

Вона просто підвелася й сказала:

— Ну, тут у вас надто серйозні справи. Піду собі.

— Куди ви, Ганно? — спитав Рома. Але Ганни вже не було. Вона швидко йшла по коридору. Серце шалено стукотіло, щоки палали. Вона спустилася до канцелярії, швидко написала невеличку записку, попросила віддати її до лаборатої — і вже поспішала далі, простуючи до морського берега, до того місця, де мав виплисти човен. Вартові її добре знали і пропустили без усяких перешкод. Вона щодня приходила з братом.

За кілька хвилин до будови, в якій був човен, підійшов і Рома, поглядаючи на пінясті гребінці по вершечках хвиль. Він похмуро покрутив головою: — М-да!.. Але почувши, як з його приходом стих натовп на березі, Рома гордо підніс голову. Будь-що — човен треба випускати зразу.

... Це був невеликий моторний човен з закритою каютою для пасажирів і з такою ж каютою на кормі для машиніста. До передньої каюти Рома навіть не зазірнув, бо знав, що вона порожня. Там не було, звісно, нічого. Проте, каюту на кормі Рома старанно оглянув. Тут стояв складний і дивний апарат, головну частину якого складав великий радіоприймач. Проста рівна антена підносилася на півтора метра над дахом каюти. Човен легко гойдався на хвилях, що забігали сюди крізь гратчасту загородку. Ніс човна глядів на море. На носу з обох боків були чіткі написи: „Радіо — СРСР“.

Рома включив приймача. Поглянувши, як загорілися лампи, і, трохи виправивши реостат розжарення, Рома відкрив гратчасті двері, що вели в море, і трохи зачекав. Усе було гаразд. Тоді він вийшов на берег, став так, щоб його видно було з вікна, і підвів руку. Це означало — „човен наготові!“ Притихлий натовп стежив за Ромою.

Петро глянув на годинника: рівно третя. Він натиснув на головний рубильник. Перші іскри зірвалися з антени. Металічний екран, скерований на море, немов відштовхував ті довгі іскри до вікна. Перечекавши з півхвилини, поки стрілки амперметрів показали повне навантаження, Петро обережно посунув ручку, біля якої було написано —

„вперед“. Щось затріщало, іскри подовшали, від антени війнуло гострим запахом озону. Ручка повільно поверталася. Дійшовши до кінця дуги, вона спинилася. Тоді Петро взявся за ручку „повний газ“.

Натовп загув. Легко сковзаючи з хвилі на хвилю, випускаючи з труби під кормою прозорі хмарки бензинного диму, човен „Радіо — СРСР“ вплив з дока, поблискуючи невеликою антеною. Порожній човен пішов уздовж молу, прискорюючи хід.

Рома дивився йому вслід. Перемога!.. Свіжий вітер приємно холодив обличчя. Перемога!.. Човен зникав за молотом. Треба стежити за ним. Скоріше — до лабораторії, на допомогу Петрові. А які хвилі, які хвилі!.. Коли б не трапилось лиха!..

В лабораторії Петро хвилювався, поки побачив, нарешті, як з'явився зза молу моторний човен. Так! Усе гаразд. Повний газ!..

Ручка повільно пересунулася. І напружений погляд помітив: човен немов стрибнув уперед. Ніс його зарився в шумовиння. Човен виходив у відкрите море!..

... Хтось настирливо стукотів у двері. Не повертаючись, Петро спитав:

— Хто там?

— Вам записка. Просили передати.

Петро роздратовано махнув рукою:

— Покладіть на стіл. Не можу зараз.

Двері зачинилися. Петро стежив за човном, що віддалявся від берегів. Пора починати маневри.

Увійшов Рома.

— Ну, що — пливе?

— Ще й як! Ось бінокль. Стеж, а я керуватиму.

Рома схопив бінокль. Так, пливе!.. Коли б не хвилі, що трохи збивали човен з напрямку, все було б гаразд.

— Давай праворуч. Тільки не дуже, бо хвиля битиме!..

— Єсть праворуч!

Човен викреслив рівну дугу. Тепер хвилі налітали на нього не з носа, а збоку. Дуже гойдало.

— Давай ліворуч!

Човен знов повернувся носом до хвилі. Бокова хитанина перейшла в кілеву. В бінокль усе це було видно. Рома дивився, не відриваючись. Нарешті він повернувся до Петра:

— Човен уже за три кілометри від берега, а вітер може перейти в шторм. Час повертати назад.

Неохоче Петро посунув ручку „праворуч“. Шкода, шкода!.. хотілося б іще покрутити човен у морі!..

— А це що? — раптом спинився Рома біля стола. — Записка якась.

— Не знаю. Принесли. Не було часу читати.

Рома розгорнув папірець. Очі в нього широко розкрилися. Він збентежено поглянув на Петра, на папірець, у вікно!.. Ковтнув повітря — не вистачило.

— Слухай!.. там вона!.. Ганна!..

— Що? Де? — повернувся до нього Петро.

— На, читай! — Рома подав папірця й кинувся до вікна, хапаючи бінокль. Петро читав — і літери стрибали в нього перед очима:

„Я вирішила допомогти тобі, Петре, щоб не загинули прилади на човні. Я поїхала, сховавшись у каюті. В разі чого — керуватиму мотором: адже я його добре знаю. Ти не турбуйся, все буде гаразд. Ганна“.

— Божевілля! Вона крадькома пробралася на човен і тепер!.. тепер вона у відкритому морі!.. Петро кинувся до Роми:

— Дай бінокль!

Так. Човен плавно кружляв — і щоразу, як тільки ставав бортом до хвилі, через нього перекочувалася запіненим валом вода. Хвилі билися об його борт.

— Адже так може й залити, — подумав Петро.

Не відриваючись від бінокля, він однією рукою, повертаючи ручки, виправив напрям човна, повертаючи його назад. Але човен плив повільно, нахилившись на один бік. Очевидно, набрав води. Здавалося, човен ішов дедалі повільніше.

— Як же ти раніше не прочитав записку? — запитав Рома. Петро не відповів. У бінокль він бачив, як з передньої каюти висунулася голова дівчини. Але велика хвиля в ту ж мить надзognaла човен, на мить сховавши його від спостерігачів.

— Та дай же човнові повний газ!.. До берега!.. — крикнув Рома. Петро лише покрутив головою: ручку „повний газ“ уже було виведено до кінця. А човен повільно рухався, не встигаючи тікати від хвилі, що безнастанно заливали його від корми до носа.

Сухий брязкіт змусив Петра озирнутися. І в ту ж мить зникли довгі фіалкові іскри з антени генератора. Одна з великих ламп луснула. Плескати пластинки

її анода, розпечені до білого, зігнулися і звисли. Анод не витримав і розтопився. Генератор не працював. Човен спинився у відкритому морі.

Це було те саме, чого так боявся Петро ще перед початком спроби, кажучи, що він не довіряє лампам. Рома зблід. Він бачив, як метнувся Петро до шафи, вибираючи там запасну лампу. Ось вона. Зараз він замінить зіпсовану. Зараз...

Але, поспішаючи, Петро поскоковзнувся. Незграбно простяг руки, намагаючись не втратити рівноваги. Сухий брязкіт... лампа вдарилась об стіл. Її балон розлетівся на маленькі шматочки. Не вірячи своїм очам, Петро розгублено дивився на цоколь, що залишився у нього в руці. Поволі він підвів очі на Рому:

— І більше...

Він затнувся. Рома дивився на нього з жахом. Петро закінчив:

— Більше ламп немає...

— Може... може Ганна, сама візьметься за мотор... вона ж уміє керувати... — почав був Рома нерішуче. Але Петро коротко відповів:

— А кожух?..

Так! Він забув. Мотор човна був закритий металічним, наглухо загвинченим кожухом. Зроблено це було для того, щоб моторові не пошкодило проміння, не спинило його роботи. Зняти пригвинчений кожух Ганна, звісно, не могла...

Човен безпорадно гойдався на хвилях. Його заливала вода. Він гинув у шалених хвилях.

Як вітер, Рома вистрибнув за двері.

— Куди ти? — крикнув Петро.

... Ганна, тримаючися за борти човна, з великим зусиллям перебиралася до корми, до мотора. Ось вона відкрила люк кормової каюти. Заірнула туди. Велика хвиля прокотилася по човну, ледве не змивши Ганну. Але вона вперто пробиралася далі.

Нарешті таки пощастило спуститися вниз і закрити за собою люк. Руки тремтіли, промокла сукня прилипла до тіла.

Щось трапилося — це Ганна розуміла. Її присутність на човні стане в пригоді. Треба не розгубитися, запустити мотор — і пливати до берега, рятуючи човен. Безумовно, щось сталося в моторі.

Ганна рішила це зразу, як тільки замовк двигун. Але — що саме? Треба знайти. Не даремно ж

Ганна вивчала колись мотори в ТСОАвіахемі. Вона зараз виправить усе, вона врятує човен і цінні прилади...

Підійшла до мотора й побачила, що лампи в приймачі горіли. Значить мотор спинився сам — адже приймач працює. Тепер зняти з мотора кожух. Отак...

Ганна відчула, як похолоділи руки. Кожух не знімався. Мотор був схований під ним. Жодної ручки зовні. Все під кожухом. Вона, перевіряючи себе, подивилася ще. Відкинула мокрі кучері з очей — вони дуже заважали. Кожух... кожух був наглухо пригвинчений. Ось гайки. Вони закручені ключем. Руками їх не відкрутиш.

Несподівано відчулася неприємна слабкість у ногах. Ганна присіла біля мотора і дивилася на металічний кожух широко розплющеними очима. І знов хвиля скажено й люто вдарилася об човен, поставивши його на мить майже сторч. Потім човен важко перехилився на правий бік — і випрямився. Чути було, як перелилася в ньому вода. Ганна втрималася лише тому, що вчепилася руками в кожух.

Тепер вона зрозуміла. Вона не може допомогти. До мотора добратися було ніяк. Адже кожух без інструментів не... а може тут є інструменти?..

Не пропускаючи жодного куточка, Ганна обмацала всі ящики, всю каюту. Вона знайшла викрутку, знайшла маленькі монтажні плоскогубці. Це було все. Очевидно, інструменти лишилися на березі.

З глибоким зітханням Ганна сіла.

... І так само безсило опустив голову Петро. Він розумів, що не може допомогти ні сестрі, ні човнові. Проклята лампа... проклята незграбність. Адже тепер лишилися тільки маленькі лампи, їхньої потужності не може вистачити...

Тим часом Рома був уже на березі. Він стояв перед кремезним широкоплечим юнаком у шкіряній куртці. Юнак дивився на нього, почісуючи цюку рукою, забрудненою від кіптяви й мастила. Рома гаряче говорив:

— Там дівчина. Човен б'ють хвилі. Її захльосне. Ти ж сам розумієш. Ну, давай швидше...

Юнак іще вагався. Рома до-
дав:

— Я поїду з тобою. Вдвох краще. Ну, давай, давай...

Юнак махнув рукою:

— Ходім!

За кілька хвилин службовий моторний човен, похрипуючи старим мотором, захлинаючися чорним димом, вилетів у хвилі. Юнак у шкірянці сидів на кормі, міцно тримаючи руль і вдивляючися вперед. Рома на носу складав трос. Човен розрізав носом хвилі, зариваючися в них до половини. За півхвилини одяг Роми був мокрий до останньої нитки. По мокрому обличчю збігала вода. Човен мчав швидко — скільки дозволяв мотор.

— ... знаю... бензину... — донеслися до Роми слова ззаду, розірвані вітром. Він озирнувся. Юнак кричав:

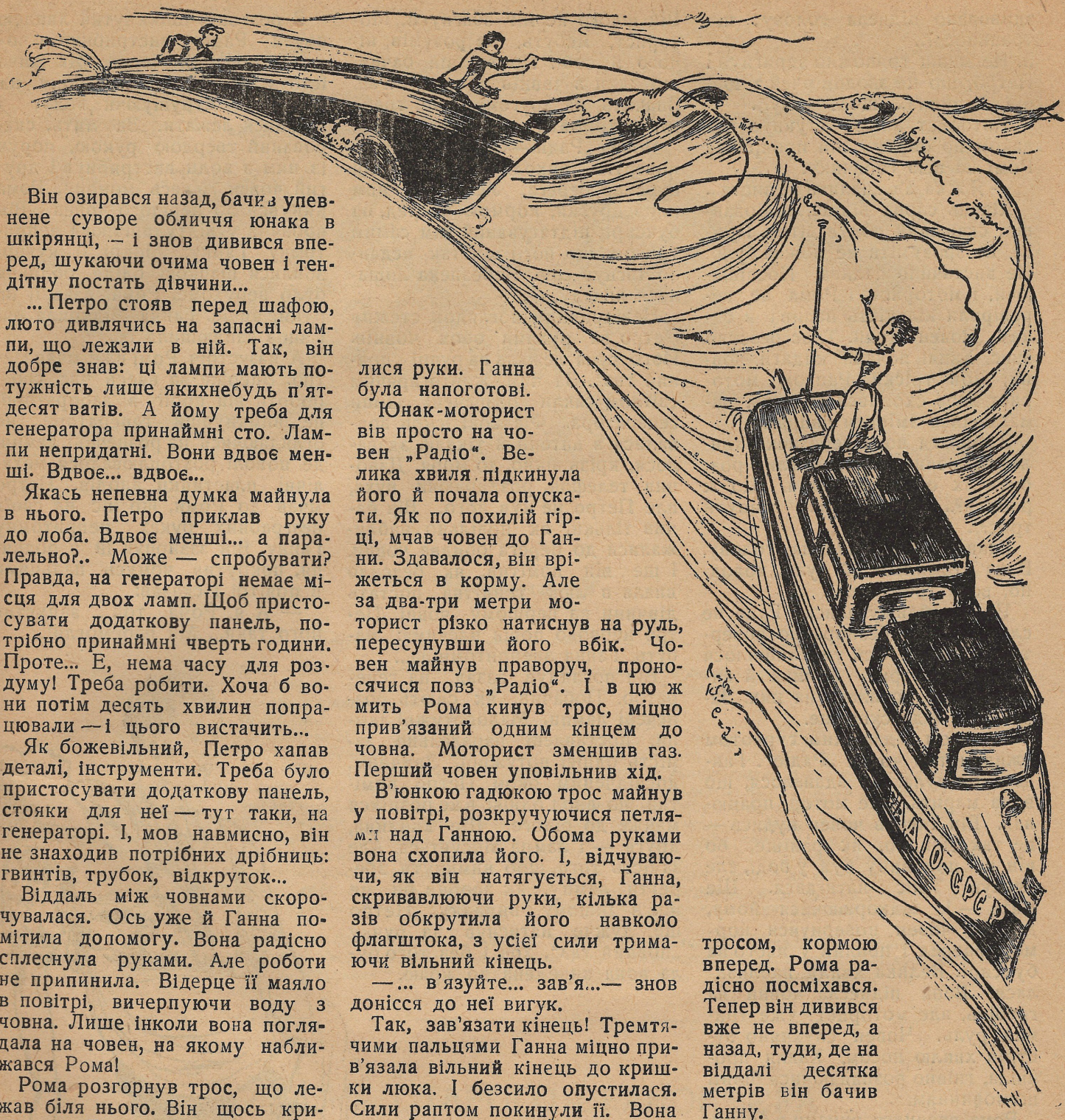
— ... чи вистачить... палива...

Рома махнув рукою. І вперше юнак посміхнувся. Він дужче натиснув на важіль руля. Човен мчав.

Ганна відкрила було люк. У неї майнула думка: може хтось помітить її. Але важка хвиля обдала з ніг до голови солоною водою. Ганна знов відкрила люк. Але тут таки згадала: човен, — вона встигла це помітити, — був наполовину залитий водою. Якщо не вилити, човен потоне. Зрештою, чим зовні було гірше? Вода, хвилі? Так вона все одно зовсім мокра. Ухопивши відерце, Ганна рішуче відкрила люк і вибралася на палубу. Міцно тримаючись однією рукою, вона другою рукою черпала воду відерцем і виливала за борт. Щоправда, хвилі знов заливали, але рівень води в човні не підвищувався. Це було вже краще.

Другий човен мчав. Його хвилями збивало з курсу. Але юнак у шкірянці добре знав свою справу. Твердою рукою він тримав руль, зосереджено дивлячися вперед. І човен слухняно виправляв курс, вриваючися в хвилі носом, на якому здригував під потоками холодної води Рома. Губи його тремтіли. Хвилі то закривали перед ним обрій, то, підносячи човен, показували йому мету — човен „Радіо“, який безпорадно кидало з боку на бік. І тоді Рома бачив, як працювала на човні Ганна, виливаючи воду.

— Ах, і дівчина... ну й дівчина... — мурмотів Рома, відплювуючись від солоної води. — Вона не втрачає мужності... ах, хоча б швидше...

Він озирався назад, бачив упевнене суворе обличчя юнака в шкірянці, — і знов дивився вперед, шукаючи очима човен і тендітну постать дівчини...

... Петро стояв перед шафою, люто дивлячись на запасні лампи, що лежали в ній. Так, він добре знав: ці лампи мають потужність лише якихнебудь п'ятдесят ватів. А йому треба для генератора принаймні сто. Лампи непридатні. Вони вдвоє менші. Вдвоє... вдвоє...

Якась непевна думка майнула в нього. Петро приклав руку до лоба. Вдвоє менші... а паралельно?.. Може — спробувати? Правда, на генераторі немає місця для двох ламп. Щоб пристосувати додаткову панель, потрібно принаймні чверть години. Проте... Е, нема часу для роздуму! Треба робити. Хоча б вони потім десять хвилин попрацювали — і цього вистачить...

Як божевільний, Петро хапав деталі, інструменти. Треба було пристосувати додаткову панель, стояки для неї — тут таки, на генераторі. І, мов навмисно, він не знаходив потрібних дрібниць: гвинтів, трубок, відкруток...

Віддаль між човнами скорочувалася. Ось уже й Ганна помітила допомогу. Вона радісно сплеснула руками. Але роботи не припинила. Відерце її маяло в повітрі, вичерпуючи воду з човна. Лише інколи вона поглядала на човен, на якому наближався Рома!

Рома розгорнув трос, що лежав біля нього. Він щось кричав, але Ганна не чула — заважав вітер і шум хвиль. Рома підвівся. Широкими помахами руки він щось показував Ганні. Вона дивилася на нього, не розуміючи. Рома махав рукою і кричав. Хвиля штовхнула човен, і Ганна ледве вдержалася. Подув вітру доніс до неї:

—... кину... ловить...

Цього було досить. Ганна перебралася, чіпляючись задубілими пальцями за борти, на корму. Вона влізла в люк і стала ногами на кожух мотора, лишаячись по пояс над човном. Так було певніше — і звільня-

лися руки. Ганна була наготові.

Юнак-моторист вів просто на човен „Радіо“. Велика хвиля підкинула його й почала опускати. Як по похилій гірці, мчав човен до Ганни. Здавалося, він вріжеться в корму. Але за два-три метри моторист різко натиснув на руль, пересунувши його вбік. Човен майнув праворуч, проносячись повз „Радіо“. І в цю ж мить Рома кинув трос, міцно прив'язаний одним кінцем до човна. Моторист зменшив газ. Перший човен уповільнив хід.

В'юнкою гадюкою трос майнув у повітрі, розкручуючися петлями над Ганною. Обома руками вона схопила його. І, відчуваючи, як він натягується, Ганна, скривавлюючи руки, кілька разів обкрутила його навколо флагштока, з усієї сили тримаючи вільний кінець.

—... в'яжуть... зав'я... — знов донісся до неї вигук.

Так, зав'язати кінець! Тремтять пальцями Ганна міцно прив'язала вільний кінець до кришки люка. І бесило опустилася. Сили раптом покинули її. Вона тремтіла всім тілом. Вона боялась поглянути туди, де був човен з рятівниками. У скронях стукало, перед очима пливли зелені кола. Ще хвилину — і вона знепритомніє... Ні, треба подолати себе. Із зусиллям Ганна підвела голову.

Моторист озирнувся. Він помітив прив'язаний трос, кивнув головою. Рука знов натиснула на руль. Слід корми рятувального човна знов закрутився чорний дим. Трос натягнувся. Перший човен ішов уперед, повертаючи до берега. За ним на буксирі йшов другий, підтягуваний

тросом, кормою вперед. Рома радісно посміхався. Тепер він дивився вже не вперед, а назад, туди, де на віддалі десятка метрів він бачив Ганну.

До берега лишалося вже не більше кілометра. Дивлячись назад, на Ганну, що нерухомо сиділа на кормі човна, Рома бачив водночас і моториста. Обличчя юнака було серйозне й суворе. Він наче до чогось прислухався. Ось він підвів брови. Поглянув на Рому — і знов прислухався. Рома занепокоївся. І раптом зрозумів. Він і сам почув, як мотор їхнього човна немов закашляв. Сухий кашель... потім пауза. Мовчанка. І знов кашель... і знов пауза. Довга й нестерпуча. Мотор не працював. Човен спинився. Ганна й собі

здивовано підвела голову: що трапилось?..

... Не менш тривожно здригнув і Петро, що не зводив очей з човнів. Зупинка... що?.. Чому?..

Моторист злісно стукнув кулаком по борту. Він прокричав Ромі на всю горлянку:

— Я ж казав... палива не виста...

Кінець слова відніс, відірвавши, скажений подув вітру. Проте, не зрозуміти не можна було. Не вистачило палива. Поспішаючи, і моторист, і Рома не перевірили кількість палива в баках. Човен стояв. Трос безсило звис. Хвилі почали кидати човни, мов тріски. Раптом моторист знов схопився за руль, намагаючися змінити напрям.

З'явилася нова небезпека: хвилі, кидаючи човни, могли розбити їх один об один. Що ж робити?.. Одв'язатися, кинути трос?..

Ганна знов схилила голову. Вона втомилася, їй було холодно, вона тремтіла...

Човни зближувалися. Руль не слухався, він безпорадно повертався у воді. Ось уже лишилося два-три метри... Велика й висока хвиля котилася на них. Зараз усе буде скінчене.

І раптом з дзвінким гуркотом ожив мотор човна „Радіо“. Ганна здригнула. Їй здавалося, що вона марить. Але мотор працював. Він тягнув човен кудись — не так швидко, як раніше, бо він на половину був у воді, але тягнув. Трос натягався. Ще мить — і, підкорюючися йому, другий човен повернувся кормою вперед і поплив у нього на буксирі. Велика хвиля наблизилася. Вона піднесла човни на гребінь, але моторист уже тримав руль. Човен слухняно зустрів хвилю носом. Хвиля пройшла, гнівно розпадаючися білим шумовинням.

Рома вчепився руками в борти.

Він нічого не міг збагнути. Моторист, мабуть, не розумів нічого й собі. Проте, він бачив, що один з човнів пливе, тягне. Значить, на другому човні треба міцно тримати руль. І він тримав.

Човен „Радіо—СРСР“ повільно повертав, виходячи на прямий курс до берега. Услід за ним плів другий, кормою вперед, на буксирі, підтягуваний тим самим тросом, що його він так недавно тягнув сам. Небезпека лишалася позаду...

Невідривним поглядом стежив Петро за рухами обох човнів. Його рука лежала на ручці „повний газ“. За ним жовтогарячим світлом сяяли розпечені лампи генератора. Фіалкові іскри зривалися з антени й тікали, здавалося, крізь вікно, до моря. Дзвонив телефон, роздираючи вуха, але Петро не чув його. Він бачив тільки, як повільно наближались до берега обидва човни. І ще він помітив, як безсило впала в люк тендітна постаць дівчини на першому човні. Петро нервово повів плечима: мабуть, Ганна знепритомніла...

Він поглянув назад, на генератор. Побачив, як сяють розпечені лампи. Малопотужні лампи, поставлені паралельно замість однієї потужної. Звичним, досвідченим оком Петро помітив, що анод однієї вже розпикся майже до білого. Ще хвилинка, друга — і лампа зіпсується. Але замість того, щоб вимкнути, зберегти лампу, як зробив би це він в іншому випадку, Петро ще дужче натиснув на ручку „повний газ“, хоч і без того була вона виведена до краю.

З розгону, підкинутий хвилею човен „Радіо“ вистрибнув з води на піщаний берег. Як жива істота, він хитнувся з боку на бік, мов струшуючи воду, і лишився лежати. За мить, скерований твердою рукою, поруч із ним з води вистрибнув і другий човен. Увесь мокрий, Рома кинувся до першого човна. Він побачив у відтуліні люка неприємну Ганну. Мокрі її кучері збилися шапкою, бліде обличчя було нерухоме. Рома взяв її на руки, виніс. Ганна відкрила очі і знов заплющила їх.

А назустріч Ромі вже мчав Петро. Вперше за весь час своєї роботи він побіг з лабораторії, не вимкнувши генератора, не оглядаючись на розпечені лампи, де поволі розтоплювалися металічні пластинки анодів. Петро мчав до Роми, що ніс на своїх незграбних руках неприємну Ганну. Він зазирнув їй в обличчя, покрутив чомусь пальцями в повітрі і сказав:

— А я, Рома, той... запустив його таки... Ми перемогли!..

